

Paratiisiuskomukset evoluutiopsykologian näkökulmasta

Tieteen päivät 2009

8.1.2009

Jani Närhi

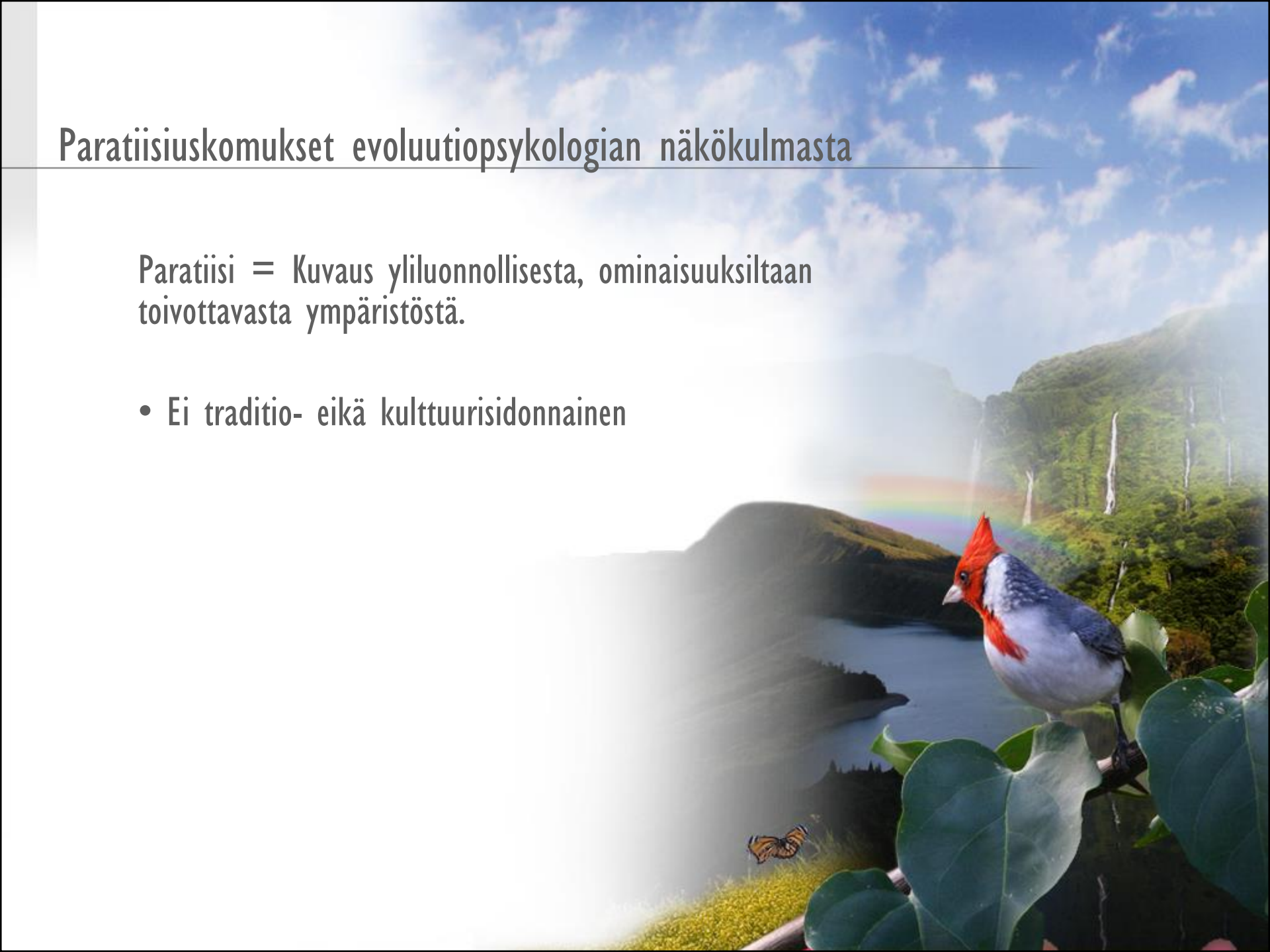
Helsingin yliopisto



Paratiisiuskomukset evoluutiopsykologian näkökulmasta

Paratiisi = Kuvaus yliluonnollisesta, ominaisuuksiltaan toivottavasta ympäristöstä.

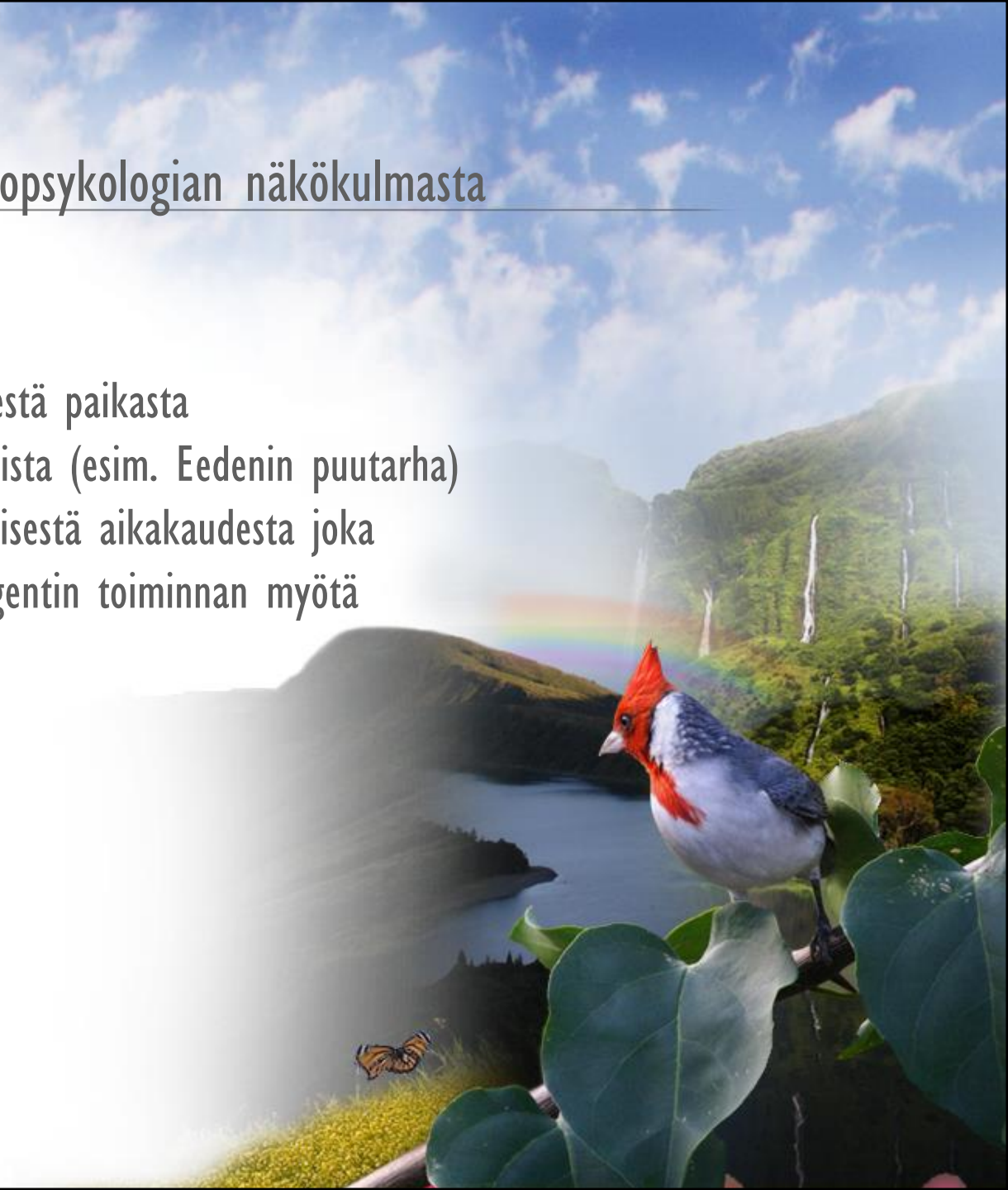
- Ei traditio- eikä kulttuurisidonnainen



Paratiisiuskomukset evoluutiopsykologian näkökulmasta

Paratiisi on

- kuvaus kuolemanjälkeisestä paikasta
- kuvaus ihmisen alkukodista (esim. Eedenin puutarha)
- kuvaus tulevasta täydellisestä aikakaudesta joka syntyy yliluonnollisen agentin toiminnan myötä



Millaisia paratiisit ovat?

Kahdenlaisia kuvauksia:

- Abstrakteja
- Konkreettisia
- Abstrakteja paratiiseja uskonnoissa, joilla kehittynyt monimutkainen teologia
- Konkreettiset kuvaukset yleismaailmallisia, löytyy heimouskonnoista maailmanuskontoihin, myös teologisten oppirakennelmien rinnalla!



Millaisia paratiisit ovat?

Esimerkkejä:

Atsteekit

Paratiisi on kukkien ja puiden ympäröimä paikka, jossa on ikuinen kesä. Ikuinen elämä on runsauden ja nautintojen täyttämää, ja suru on tuntematonta. Halutessaan paratiisin asukkaat voivat ottaa perhosen muodon ja lentää tämänpuoleiseen maailmaan.

Aboriginaalit

Paratiisissa on hedelmällistä maata sekä runsaasti vettä ja riistaa, jota on helppo metsästää. Elämä jatkuu maallisen elämän kaltaisena, mutta ilman mitään vaikeuksia. Sijaitsee yleensä joko taivaassa tai kaukaisella läntisellä saarella.

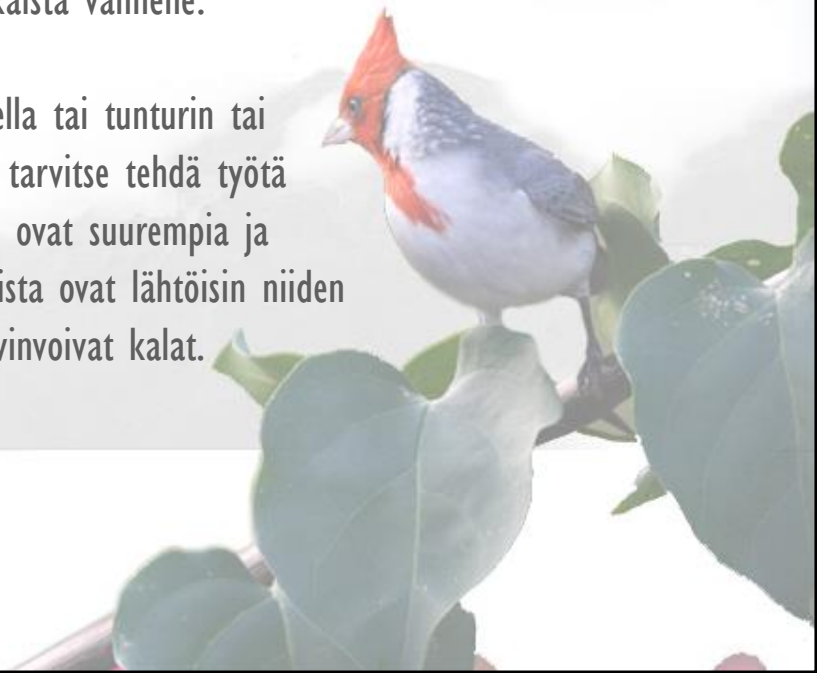


Millaisia paratiisit ovat?

Esimerkkejä:

Keltit Paratiisi on joko haltiakummun sisällä tai kaukaisella saarella sijaitseva jatkuvan juhlinnan, metsästyksen ja ilon tyyssija. Ruokaa ja juomaa riittää kaikille ja jopa värit ovat kirkkaampia kuin tässä maailmassa. Paratiisissa ei tunneta kipua, sairauksia eikä yksikään sen asukkaista vanhene.

Saamelaiset Paratiisi on kaksipohjaisen järven pohjan alapuolella tai tunturin tai vuoren uumenissa sijaitseva peilimaailma, jossa ei tarvitse tehdä työtä ja jossa ruokaa on aina yltäkylläisesti. Jopa porot ovat suurempia ja lihavampia kuin tässä maailmassa. Lisäksi paratiisista ovat lähtöisin niiden yläpuolisten järvien poikkeuksellisen lihavat ja hyvinvoivat kalat.



Millaisia paratiisit ovat?

Samankaltaisuudet eivät selity kulttuurikontakteilla.

Kognitiivinen selitys: kaikilla ihmisillä lajiominainen tapa käsitellä informaatiota. Tämä tapa sekä ohjaa että rajoittaa kykyämme kuvitella yliluonnollisia ympäristöjä.

Kaksi avaintekijää:

- Ympäristöpreferenssit
- Mielen luontainen, intuitiivinen informaationkäsittely

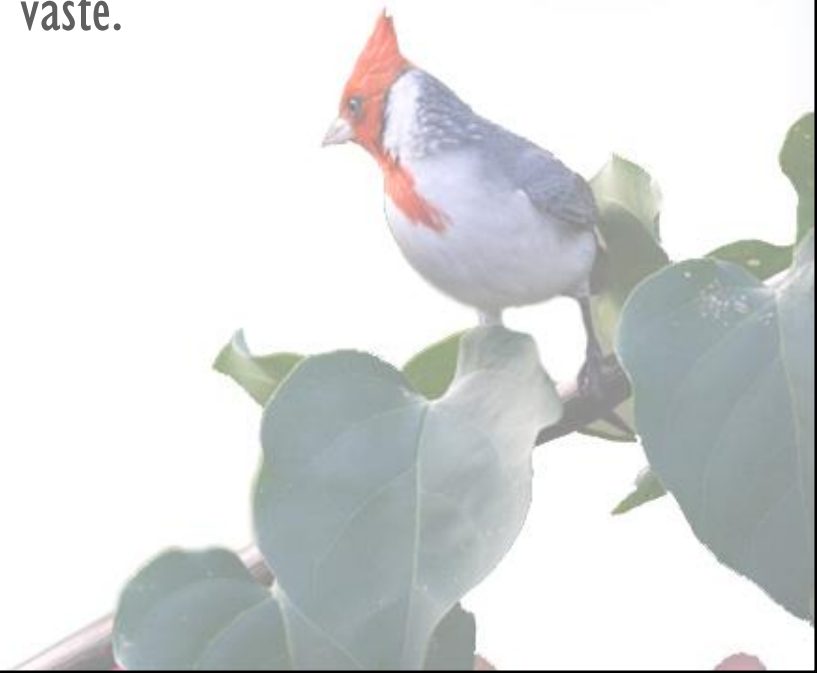


Ympäristöpreferenssit

Taipumus suosia/vältellä tiedostamattomasti ja automaattisesti tiettyjä ympäristön piirteitä.

Positiivinen/negatiivinen tunnevaste.

Lajiominaisen, ts. kaikilla ihmisillä samanlainen vaste.



Ympäristöpreferenssit

Maiseman preferenssiä kohentavat:



Vesi



Vehreys (erit. yhdistettynä veteen)



Koherenssi ja hyvä havainnoitavuus
(syvyysvaikutelma, näkyvyys, suojaisuus)



Ympäristöpreferenssit

Maiseman preferenssiä kohentavat myös:

- Tuttuus ("tiedä missä olet")
- Uhkien (esim. jyrkänteet, petoeläimet) puute
- Ihmisen läsnäolo (rajoitetusti, esim. puistot, yksittäiset talot)



Ympäristöpreferenssit

Evolutiiviselta kannalta mieluisat ympäristöt tarjoavat:

- Vettä ja ravintoa
- Suojaa pedoilta (ml. ikävät ihmiset)
- Tutun toimintaympäristön (esim. tunne pakoreitit)

Nämä elementit ovat myös paratiisiuskomusten keskeisiä rakennuspalikoita.



Paratiisit ja ympäristöpreferenssit

	Paratiiseissa	Mieluisissa ympäristöissä
Suoja	Kyllä	Kyllä
Vehreys	Kyllä	Kyllä
Vesi	Kyllä	Kyllä
Hedelmät	Kyllä	Kyllä
Riista- tms. eläimet	Kyllä	Kyllä (mutta vähän aineistoa)
Uhkatekijät	Ei	Ei
Tuttuus	Kyllä	Kyllä
Näkyvyys	(Puoliavoin)	Puoliavoin
Ihmisen läsnäolo	Kyllä	Kyllä (vähäinen)



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Mieli modulaarinen, eli koostuu useista spesifisten ongelmien ratkaisemiseen rakentuneista kokonaisuuksista.

- Perustunteet (ja niiden tunnistaminen)
- Kasvojentunnistus
- Agentintunnistus
- Peto-saalis-suhteet



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Seuraus: mieli ei käsittele kaikkea informaatiota yhtä tehokkaasti.

Informaatio joka on

- kognitiivisesti optimaalista ja
- relevanttia (ts. merkityksellistä)

on sekä helpompaa käsitellä että muistaa.



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Yleisesti: käsittelemme ja muistamme luonnostaan paremmin sellaista informaatiota, joka liittyy suoraan arkitodellisuuteen ja arkikokemukseen.

- sosiaaliset suhteet
- elinympäristön keskeiset piirteet
- aste-eroja merkityksellisyyden mukaan

Tämä kuitenkin rajoittaa sitä, millaista informaatiota kykenemme vaivattomasti käsittelemään!



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Esimerkki: jumalat

Teologisesti ”oikea” käsitys usein abstrakti, esim. aineeton, kaikkialla läsnäoleva ja kaiken tietävä henkiolento.

Kuitenkin intuitiivisesti jumalat ovat ihmisenkaltaisia, kausaalisten lakien alaisia:

- esim. jumala on parrakas mies, jumala on vihainen, jumala voi vastata kerrallaan vain yhden ihmisen rukoukseen



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Jumalien ihmisenkaltaisuuden taustalla pyrkimys etsiä koherenssia ja ennustettavuutta ympäristöstä.

Mieli rakentaa epätäydellisestä informaatiosta mahdollisimman täydellisiä selityksiä.

- esim. kahahdukset metsässä saavat selityksen, kun ne kytketään näkymättömissä olevaan toimijaan.
- Toinen ihminen relevantein ja ennustettavin tällainen toimija.



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Tuloksena ajatus näkymättömästä ihmismäisestä toimijasta.

Mielen toiminnan näkökulmasta kognitiivisesti optimaalinen.

- Agentintunnistus, sosiaaliset suhteet, koherenssihakuisuus
- Helppo hahmottaa ja muistaa
- Helppo kertoa toiselle ihmiselle (leviää kulttuurisesti)



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Esimerkki 2: paratiisit

Teologisesti ”oikea” käsite usein abstrakti, esim. vaipuminen onnelliseen tyhjyyteen, ikuinen yhteys pyhyyteen tms.

Kuitenkin suurin osa paratiiseista konkreettisia vehreitä ympäristöjä, joissa kaikkea on runsaasti eikä uhkia ole lainkaan.



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Taustalla pyrkimys maksimoida eloonjäämistodennäköisyys, joka johtaa tiedostamattomaan taipumukseen suosia vehreitä ympäristöjä, joissa resursseja on mahdollisimman runsaasti ja uhkia mahdollisimman vähän.

- Täydellinen tila saavuttamaton
- Kuitenkin mahdollista kuvitella
- Paratiisit lupaavat realisoida evolutiivisesti optimaalisen tilan



Paratiisit ja mielen arkkitehtuuri

Mielen toiminnan näkökulmasta kognitiivisesti optimaalinen.

- Ympäristöpreferenssit (ml. koherenssihakuisuus)
- Peto-saalis-suhteet
- Agentintunnistus
- Sitoutunut tuttuuteen: paratiisien sisällölliset erot löytyvät myös todellisesta luonnon- ja kulttuuriympäristöstä!
- Helppo hahmottaa ja muistaa
- Helppo kertoa toiselle ihmiselle (leviää kulttuurisesti)



Yhteenveto

”Paratiisiresepti”

- Valitse elinympäristöstäsi eloonjäämistä edistävät elementit ja poista uhkatekijät
- Liioittele lisäämällä kirkkaita värejä, korostamalla resurssien rajattomuutta ja positiivisia tunnetiloja
- Sisällytä intuitionvastainen elementti
- Sijoita valmis paratiisi kaukaiseen paikkaan, joka on saavuttamaton mutta silti tutunoloinen (esim. laakso jossakin vuoristossa)



Yhteenveto

Evoluution merkitys

- Paratiisin tuottavat mielen mekanismit adaptaatioita perustarpeiden tyydyttämiseen
- Paratiisikuvaukset ilmeisesti näiden adaptaatioiden sivutuote



Yhteenveto

Paratiisit ovat idealisoituja esityksiä reaalimaailmasta, joita tuottavat lajiominaiset, luonnonvalinnan tuottamat mielen mekanismit.

Sisällölliset erot selittyvät parhaiten tarkastelemalla reaaliympäristöjen eroja eri kulttuurien välillä.



Paratiisiuskomukset evoluutiopsykologian näkökulmasta

Tieteen päivät 2009

8.1.2009

Jani Närhi

Helsingin yliopisto



TIETOTEKNIKKAKESKUS

ESITTÄJÄN NIMI

XX.XX.XXXX



HELSINGIN YLIOPISTO

HELSINGIN YLIOPISTO

- Perustettiin Turkuun 1640, siirrettiin Helsinkiin 1828
- 11 tiedekuntaa
- Yli 35 000 tutkinto-opiskelijaa
- Henkilöstöä 7948, kansainvälisen henkilöstön osuus 14%
- Liikevaihto 2015: n. 715 miljoonaa euroa
- Kaksikielinen (suomi ja ruotsi), opetusta myös englanniksi
- Neljällä kampuksella Helsingissä ja 17 muulla paikkakunnalla Suomessa



HELSINGIN YLIOPISTO



TIETOTEKNIKKAKESKUS

- Vastaa keskitetysti yliopiston IT-palveluista
- Henkilöstön määrä 216, budjetti 19,3 milj. euroa
- 17 500 työasemaa
- Tuen piirissä 800 Unigrafian verkkotulostinta
- Yli 2000 palvelinta



HELSINGIN YLIOPISTO



PALVELUT

- Tietotekniikkaa opiskelun, tutkimuksen ja opetuksen tueksi. Kaikilla kampuksilla
- Hallinnon tietotekniikka ja järjestelmät
- IT-infrastruktuurin ylläpito ja kehittäminen
- Käyttäjien tuki tärkeä, palvelemme lähes 80 000 käyttäjää
- Kaikki palvelut osoitteessa <http://www.helsinki.fi/atk/palvelut>



HELSINGIN YLIOPISTO



PAINOPISTEET JA HAASTEET

- Tutkimuksen räätälöidyt IT-palvelut
- Mobiililaitteiden tuki
- Tietoturva
- Palveluvalikoiman kehitys, ml. pilvipalvelut



HELSINGIN YLIOPISTO